

מגזריוס ביושראל

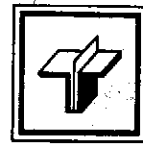
היבטים אישיים, משפחתיים וחברתיים

עורך: חנוך פלום

מס' חשבון: 04-245074-50
מס' חשבון: 04-245074-50
מס' חשבון: 04-245074-50

Adolescents in Israel:
personal, familial and social aspects

Hanoch Flum (Editor)

הוצאה לאור **דבס**
פרוייקטים חינוכיים בע"מ

לקראת גיוס

עפרה מייזלס

אוניברסיטת חיפה

והמכון הישראלי למחקרים צבאיים, זכרון יעקב

אחד המאפיינים הבולטים ביותר בחיי המתבגר והמתבגרת הישראלים הנו השירות הצבאי בשורות צה"ל בגיל שבין 18 עד 21. בישראל, השירות הוא שירות חובה והוא כללי, שכן כמעט כל מחזור הבנים בני ה-18 (כ-90%) ומרבית מחזור הבנות בנות ה-18 (כ-60%) מתגייסים לצה"ל ומשרתים בו כשנתיים (בנות) או שלוש שנים (בנים). במקרים מסוימים, כמו הליכה לקורס קצינים או לקורסים מיוחדים אחרים שירות זה יכול להתארך בשנה או יותר.

מבחינת המתבגרים הישראלים, השירות הצבאי ואף הציפיות לקראתו עוד הרבה לפני השירות בפועל מהווים מרכיב משמעותי ביותר בחייהם ובתפיסת עולמם. גם מבחינת החברה הישראלית שאל תוכה גדלים המתבגרים ובמסגרתה יתפקדו כמבוגרים השירות הצבאי הוא מאפיין מרכזי מבחינת היקף האוכלוסיה בה מדובר, מבחינת משך הזמן הארוך יחסית, ומבחינת עוצמת החוויות וההתנסויות הכרוכות בו. יתרה מזאת, עובדת היותו של השירות בצבא תנאי הכרחי, פשוט כמשמעו, לקיום המדינה ואזרחיה, דבר לו מודעים הצעירים המשרתים בו, מעצימה עוד יותר את מרכזיותו. לבסוף, הגיל בו משרתים הצעירים בצבא מייצג תקופה רגישה ביותר מבחינה התפתחותית. זוהי תקופה בה הם מתמודדים על זהותם העצמית בנפרד מהוריהם ותקופה הקובעת לעתים קרובות את מסלול חייהם העתידי מבחינת מקצוע, השקפת עולם ומציאת בן/בת זוג. עובדה זו מוסיפה עוד ממד לחשיבותו ומרכזיותו של השירות הצבאי.

הפרק הנוכחי יעסוק אפוא בעמדותיהם של המתבגרים לקראת גיוס, בשיקולים המנחים אותם בבחירת אופי ומסלול שירות ובהבדלים בין חתכי אוכלוסיה שונים באשר לשירות הצבאי. בנוסף, יתואר מערך ההכנה לשירות בצה"ל וכן השפעתו האפשרית של השירות ושל הציפיות לקראתו על תהליכי ההתבגרות.

❖ מוטיבציה לשירות בצה"ל

מהי גישתם ומהן עמדותיהם של הצעירים כלפי השירות בצה"ל ?
היסטורית, התפיסה של השירות בצה"ל כנחוץ וחיוני והמוטיבציה לשרת בצה"ל בכלל ושירות משמעותי הכולל השקעה ותרומה בפרט היו תמיד גבוהות (Gal, 1986). מחלקת מדעי ההתנהגות של צה"ל (ממד"ה) עורכת מזה כשני עשורים (מ-1974 עד היום) סקרי עמדות בקרב המועמדים לשירות ביטחון. אלו הם צעירים בני 16 ויותר שקבלו זימון ראשון ללשכת גיוס. מסקרים אלו עולה רמה גבוהה של מוטיבציה לשרת בצה"ל שכמעט לא השתנתה במשך השנים.

Tismer, K.G. (19
perspectives: A r

Toda, N. (1983).
view. Internatio

Trommsdorff, G
Journal of Psych

Trommsdorff, G.
development as a
Development as
development (pp

Trommsdorff, G.,
aspects of future
(pp. 167-194). Be

Trommsdorff, G.
noninstitutionaliz
Psychology, 10, 2

Trommsdorff, G.,
adolescents' futur
Adolescence, 8, 1

Verstraeten, D. (1
Human Develop

Von Wight, J.M. :
and global future

Walker, N. (1956)
Abnormal and S

Weinstein, N.D. (1
Personality and

Woodsmall (1963
Press.

Zeidner, M. (1986
college students in

עם זאת, בשנים האחרונות התרחשו מספר אירועים שעשויים/עלולים היו להשפיע או לשנות מוטיבציה זו. העיקריים שבהם היו מלחמת לבנון, השהייה בלבנון וכן האינתיפאדה. יש גם להתחשב בעובדה שסקרי ממד"ה נערכו מטעם צה"ל ובמסגרת מערך הגיוס שלו. הקשר זה יכול להשפיע על תשובותיהם של בני-הנוער לכיוון חיובי. מחקר כלל ארצי על עמדותיהם של בני-נוער יהודים בבת-יסקר תיכוניים בארץ, שנערך באביב 1988, והשתתפו בו קרוב ל-5,400 בני-נוער מכל המגזרים של החינוך בארץ (מלבד החינוך החרדי) ישמש בפרק זה מקור לנתונים רבים הנוגעים לשירות הצבאי (מייזלס, גל ופישוף, 1989). המחקר הוזמן ומומן ע"י משרד החינוך והתרבות ובו נשאלו בני הנוער על נושאים שונים ומגוונים, בין השאר על עמדותיהם ביחס לשירות הצבאי. מחקר זה הניב ממצאים דומים מאוד לאלו של סקרי ממד"ה. במחקר זה מביעים בני-הנוער מוטיבציה גבוהה ועקבית לשרת בצה"ל בכלל ושירות משמעותי בפרט. הם חושבים שהשירות הוא חיוני ואין לבטלו והם מציינים שהיו מוכנים להתנדב אליו לו היה זה שירות התנדבותי ולא שירות חובה. בטבלה מס' 1 ניתן לראות ממצאים בולטים בנושא זה.

(חשוב לציין שבטבלה הנוכחית, כמו גם בטבלאות הבאות, בכל הנוגע לבנות, נלקחו בחשבון רק תשובותיהן של בנות שאינן מתכננות להצהיר על דתיותן ובכך לקבל פטור מן השירות הצבאי).

טבלה מס' 1

מוטיבציה של בני-נוער לשרת בצה"ל

- * 86% מהבנים, 84% מהבנות (שאינן מצהירות) רוצים עד רוצים מאוד להתגייס לצה"ל בבוא הזמן.
- * אילו השרות בצה"ל היה התנדבותי, האם היית מתנדב/ת ?

	כלל לא	הייתי מתנדב לשנה	הייתי מתנדב לשנתיים	הייתי מתנדב ל-3 שנים
בנים	5%	10%	29%	48%
בנות	9%	42%	49%	

- * 83% מהבנים רוצים להתנדב ליחידות התנדבותיות.
- * 58% מהבנים רוצים במידה רבה עד רבה מאוד לשרת בחיל/תפקיד קרבי.

בני הנוער כלפי קציני שונים על פנ עם זאת, הב בנוסף, בהשו ברמה החיובי הנוגעים לבני

השוואה לשירות אילו הוחלט

שירות רגיל
שירות מקוצר
כלל לא

אם יהיו לך הג צה"ל ?

כן, בהחלט
כן
לא
בהחלט לא

בני הנוער מביעים גם ביטחון מלא בכוחו וביכולתו של צה"ל ומבטאים הערכה וכבוד רבים כלפי קציני צבא הקבע בצה"ל. ככלל, עמדות אלו היו דומות בעוצמתן בקרב חתכי אוכלוסיה שונים על פני ממדים של מעמד כלכלי, מקום מגורים, השכלת אב, דתיות, סוג בית-הספר וכד'. עם זאת, הבדלים מעטים ניכרו בין קבוצות אוכלוסיה שונות. הבדלים אלו יתוארו בהמשך. בנוסף, בהשוואה למחזורי גיוס קודמים (1974, 1975, 1980, 1984) לא ניכר שינוי משמעותי ברמה החיובית של עמדות אלו. בטבלה מס' 2 ניתן לראות, לדוגמה, מספר ממצאים מאפיינים הנוגעים לבנים.

טבלה מס' 2

השוואה של תשובות הנשאלים בסקרי מלש"ב (מועמדים לשירות ביטחון) וסקר בני-נוער (התשובות באחוזים)

אילו הוחלט שהשירות בצה"ל הוא על בסיס התנדבותי, כיצד היית נוהג?²

סקר מלש"ב 1974	סקר מלש"ב 1975	סקר מלש"ב 1980	סקר מלש"ב 1984	סקר בני-נוער 1988	
65.9	66.8	57.1	53.0	42.5	שירות רגיל
25.2	27.5	32.7	35.0	51.4	שירות מקוצר
8.9	5.6	10.2	12.0	6.0	כלל לא

אם יהיו לך הנתונים הרפואיים המתאימים, האם תרצה להתנדב לאחת מיחידות ההתנדבות של צה"ל?

סקר מלש"ב 1974	סקר מלש"ב 1975	סקר מלש"ב 1980	סקר מלש"ב 1984	סקר בני-נוער 1988	
26.8	32.7	40.0	36.0	49.1	כן, בהחלט
36.4	42.7	33.7	35.0	28.3	כן
30.8	20.0	20.9	24.0	16.8	לא
6.0	4.6	5.4	5.0	5.8	בהחלט לא

לים היו להשפיע או וכן האינתיפאדה. יש הגיוס שלו. הקשר זה צי על עמדותיהם של נפו בו קרוב ל-5,400 רק זה מקור לנתונים מן ומומן ע"י משרד זשאר על עמדותיהם י ממד"ה. במחקר זה משמעותי בפרט. הם זנדב אליו לו היה זה כולטים בנושא זה. בנות, נלקחו בחשבון ל: פטור מן השירות

להתגייס לצה"ל

הייתי מתנדב ל-3 שנים

48%

רבי.

אם יתברר לך כי עומדים לשלוח אותך לחיל קרבי, האם תנסה לשנות זאת לחיל לא-קרבי ?

סקר מלש"ב 1974	סקר מלש"ב 1975	סקר מלש"ב 1980	סקר מלש"ב 1984	סקר בני-נוער 1988	
15.4	19.5	16.3	15.0	9.5	בהחלט כן
15.9	21.9	19.9	21.0	14.6	כן
36.6	33.1	33.3	34.0	41.7	לא
32.1	25.4	30.5	30.0	34.1	בהחלט לא

עד כמה אתה סומך על כושר הלחימה ויכולת ההרתעה של צה"ל ?

סקר מלש"ב 1980	סקר מלש"ב 1984	סקר בני-נוער 1988	
0	0	0	במידה מעטה מאוד
2.2	4.0	0	במידה מעטה
6.7	6.0	4.6	במידה בינונית
25.7	30.0	36.6	במידה רבה
65.4	60.0	58.5	במידה רבה מאוד

- יש לזכור שסקרי מלש"ב כוללים גם נוער עובד ולא לומד וכן רק בני-נוער שכבר קיבלו צו גיוס.
- בסקר בני-נוער 1988 ניתנו לנשאלים שתי אפשרויות תשובה במקום הפריט של "שירות מקוצר" והן: "לשרת שנתיים" ו-"לשרת שנה". למרות השינוי בנוסח, שייתכן שהוא הגורם לשינוי באחוזים בתשובות, השוואה זו נכללה כאן.

תוצאות אלו מעידות, בין השאר, על כך שלא קיימת אצל הנבדקים רגישות לאירועים ספציפיים, חשובים ככל שיהיו (למשל, חוזה השלום עם מצרים, מלחמת לבנון, האינתיפאדה ו"חריגה"), ויש בהן מעין קונצנזוס ערכי במדינת ישראל מעבר למקטבים מקובלים בה, כמו החלוקה בין דתיים חילוניים, עירוניים קיבוצניקים, בני עדות מזרח ואשכנז וכדומה.

❖ מניעין

לאור מוטיבז במילים אחר ופישוף, 1989 להתייחס לרי מבחינת מידת השונים עבור שאינן מתכוונ

מידת חשי

מני

אפט

הסיו

להיל

להכי

להתו

להיוו

להכיו

לבדו

כי זו

להיות

לרכוש

הערה: הגורמים מסו סולם התשובות הוא מאוד רוצה להתגייס

מן הממצאים עולים מספר מאפיינים בולטים: ראשית בני-הנוער מכל המגזרים רואים באפשרות לשרת את המדינה אחד מן המניעים הראשונים בחשיבותם לרצונם להתגייס. מניע זה מהווה מעין מרכיב לאומי במוטיבציה לשירות. לא פחות חשוב, בני-הנוער מכל המגזרים רואים בשירות בצה"ל מקור לסיפוק רצונות וצרכים אישיים. השירות מאפשר להתנסות בחוויות, להכיר אנשים חדשים, להתפתח באופן אישי, להיות עצמאי וכד'. במובן זה השירות נתפס גם כ"קבלה" ולא רק כ"נתינה". גורם אישי זה נתפס על-ידי בני-הנוער כגורם חשוב במוטיבציה שלהם לשרת בצה"ל ומידת חשיבותו (במיוחד במגזר החילוני) אינה נופלת מן הגורם הלאומי. במרבית המגזרים השירות לא נתפס כאילוץ חיצוני; הציונים הנמוכים יחסית שניתנו למניעים "להיות כמו כולם", ו-"כי זו חובה" מצביעים על חשיבות נמוכה יחסית של מניעים אלו. דבר זה נכון במיוחד אצל תלמידים בבתי-ספר ממלכתיים (חילוניים). גורם החובה נתפס כחשוב וכמשפיע יותר על ידי תלמידים בבתי-ספר ממלכתיים דתיים. השירות בכלל נתפס אפוא כמשקף מוטיבציה אינטרינזית (פנימית) יותר מאשר אקסטרניזית (חיצונית). התייחסות זו אל השירות באה לידי ביטוי גם באחוזים הגבוהים (כאמור) של בני-הנוער שהביעו רצון לשרת גם אלמלא היה זה שירות חובה (מעל 90%).

ממצאים דומים מציינים גם ישראלשוילי ולוסקי (1988). במחקר שערכו בקרב תלמידי י"ב בבי"ס עיוני בתל-אביב הם מצאו שאצל מרבית המשיבים השירות הצבאי נתפס כאמצעי לפיתוח הזהות האישית וכמספק הזדמנויות להגשמת מרבית הערכים אשר חשובים להם, בצורה טובה יותר מאשר מסגרות אלטרנטיביות.

❖ החששות מפני השירות הצבאי

לבד מן העניין הרב והמוטיבציה הגבוהה לשרת, סביר להניח שהשירות הצבאי יעורר גם חששות. השירות הצבאי בישראל כרוך בסיכונים לא מעטים, פיזיים ונפשיים. כיצד תופסים זאת בני-הנוער? באותו סקר ארצי שנערך ב-1988 נתבקשו בני-הנוער לציין את מידת החשש הכללי שלהם מן השירות וכן להתייחס לרשימה של חששות שונים.

באופן כללי, רמת החשש של בני-הנוער היא נמוכה יחסית. על השאלה "באיזו מידה אתה חושש משירות הצבאי" ענו "חושש במידה רבה מאוד" או "חושש במידה רבה" כ-16% מבני-הנוער. בטבלה מס' 4 ניתן לראות את ממוצעי הציונים של החששות השונים של בני-הנוער ובנות בנפרד. הדירוג נעשה על סולם שבין 1 - "כלל לא חושש" עד 4 - "חושש במידה רבה מאוד".

ראה טבלה בעמוד הבא.

גורם

חשו

חשו

חשו

פגיע

חבר'

הטרה

חשש

קושי

אי עו

עומס

מאמץ

חשש

ריחוק

הערה: ציון גבוה

באופן כללי הדו

כאלה לסוגיהם.

המשרתים בצה

קיימת מידה דו

מאפשרות פגיע

פעילות, מעוררי

מוצדקת בערביכ

הנוער, במיוחד נ

ובנות כאחד (וב

חשש בינוני בעוצ

לא מעניינים - 1

טבלה מס' 4

גורמי חשש מפני השירות הצבאי

ממוצע של עוצמת החשש		גורם החשש
בנות	בנים	
	2.48	חשש מהשפלה (רק בנים)
	2.48	חשש מטרטורים (רק בנים)
	2.46	חשש להיפגע פיזית (רק בנים)
	1.85	פגיעה לא מוצדקת בערבים (רק בנים)
2.90		חבר'ה לא מתאימים (רק בנות)
2.30		הטרדות על רקע היותי בת (רק בנות)
2.80	2.36	חשש מעיסוק לא מעניין
2.65	2.33	קושי לקיים אורח חיים דתי (רק דתיים)
2.35	2.30	אי עמידה בציפיות מעצמי
2.10	2.10	עומס רב של פעילות
2.15	2.10	מאמץ גופני קשה
2.40	2.10	חשש מצורך לציית לפקודות
2.20	2.05	ריחוק מהבית ומהמשפחה

הערה: ציון גבוה יותר מורה על דרגת חשש גבוהה יותר על סולם שבין 1 ל-4.

באופן כללי הדבר הבולט בנושא החששות הוא העוצמה המוצהרת הנמוכה יחסית של חששות כאלה לסוגיהם. גם נושא כמו "סכנה לפגיעה פיזית", שהוא חשש מציאותי ביותר לגבי בנים המשרתים בצה"ל, נתפס כגורם בינוני בעוצמתו מבחינת רמת החשש. ראוי לציין שאצל בנים קיימת מידה דומה מאוד של חשש מטרטורים והשפלות (קשיים פסיכולוגיים) כמו זו המובעת מאפשרות פגיעה פיזית. זאת בעוד שקשיים פיזיים היצוניים, כמו מאמץ גופני ועומס של פעילות, מעוררים חשש נמוך יותר הן אצל בנים והן אצל בנות. החשש המוסרי של פגיעה לא מוצדקת בערבים מטריד בתקופת עריכת המחקר (תחילת האינתיפאדה) רק מיעוט מקרב בני הנוער, במיוחד שני מגזרים: הקיבוץ החילוני ובתי-ספר ממלכתיים עיוניים. אצל הדתיים, בנים ובנות כאחד (ובמיוחד עבור בני הקיבוץ הדתי), הקושי לקיים אורח חיים דתי בצה"ל מעורר חשש בינוני בעוצמתו. אצל הבנות בולט החשש משירות בחברת חבר'ה לא מתאימים ומעיסוקים לא מעניינים - חשש שהוא בינוני עד גבוה בעוצמתו.

ים באפשרות
יע זה מהווה
זורים רואים
ות בחוויות,
ות נתפס גם
במוטיבציה
ורם הלאומי.
תנו למניעים
אלו. דבר זה
שוב וכמשפיע
קף מוטיבציה
ות באה לידי
מלא היה זה

: תלמידי י"ב
ציעי לפיתוח
בצורה טובה

גם חששות
ים זאת בני
חשש הכללי

ז מידה אתה
ב-16% מבני
בנים ובנות
רבה מאוד."

לקראת גיוס

❖ מניעים להעדפת תפקיד או שירות מסוים בצבא

הצבא מציע כיום מסלולים שונים ומגוונים של שירות. לאחרונה ישנה אף מגמה ברורה של שלטונות צה"ל לאפשר למתגייס ולמשפחתו להשפיע יותר על בחירת מסלול ואופן השירות. בעוד שצעירים במערב משקיעים מחשבה ושיקול דעת בבחירת הקולג' אליו ילכו והנושא אותו ילמדו או בבחירת אופי ומקום העבודה הרצוי להם הצעירים בארץ משקיעים מאמץ רב בלימוד המסלולים השונים האפשריים במהלך השירות הצבאי ובקביעת העדפותיהם. בסקר שתואר לעיל כ-80% מתלמידי י"א וכ-85% מתלמידי י"ב התעניינו "במידה רבה" עד "רבה מאוד" בנושאים הקשורים לשירותם העתידי בצה"ל.

מהם, אם-כך, המרכיבים הערכיים העיקריים המנחים את הצעירים בבחירת או בהעדפת מסלול שירות זה או אחר?

באותו סקר ארצי (מייזלס, גל ופישוף, 1989) נתבקשו בני הנוער לדרג את מידת החשיבות של מניעים שונים בהעדפותיהם לשירות זה או אחר. סולם התשובות שהוצע היה בין 1 "כלל לא חשוב" עד 4 "חשוב מאוד". בטבלה מס' 5 מופיעים ממוצעי הציונים של חשיבות המניעים השונים עבור בניס ובנות בנפרד.

טבלה מס' 5

ממוצעי חשיבות של מניעים שונים להעדפת שירות מסוים בצה"ל

מניע	בנים	בנות
להיות עם חבר'ה טובים	3.58	3.64
לתרום למדינה	3.51	3.48
לעשות משהו מעניין	3.36	3.75
להפעיל את הראש	3.35	3.34
לעשות משהו שהוא אתגר	3.28	3.41
להוכיח את עצמי	3.28	3.40
לעשות משהו שמכין לאזרחות	3.04	3.08
לעשות משהו יוקרתי	3.01	2.91
להיות אחראי לאנשים	3.00	2.86
להיות "פייטר"	2.86	2.41
לעבור את הצבא בקלות	2.75	3.03
להיות קרוב לבית	2.12	2.29

הערה: ציון גבוה מבטא חשיבות רבה יותר של כל מניע על סולם שבין 1 - "כלל לא חשוב" ועד 4 - "חשוב מאוד".

שני גורמי לתרום למד ומיקומו מי כמו לגבי ע: הגורמים שו שיכולים לו אלו הם מני כשהם באים לבחון את ע המאפיינות במסגרת הנ באופן כ "ראש גדול" סטטיסטי ל כ-70% מבני מוטיבציה נו

❖ מקורו

תמונת המצ תופסים את פנימית (אינו אלו מבטאו לראות התיי תיאוריות, לנ אחרות, למש כך, מקורות ו נתבקשו בני להם על עמו התשובות הז

ראה טבלה נ

שני גורמים מופיעים ראשונים בסולם העדיפויות: הרצון להיות עם חבר'ה טובים והרצון לתרום למדינה. הרצון לשרת עם חבר'ה טובים מופיע בעדיפות ראשונה או שנייה בכל המגזרים ומיקומו מעיד על החשיבות העליונה של הנושא החברתי במסגרת השירות הצבאי. במקביל, כמו לגבי עצם הרצון לשרת, נזכר מניע לאומי שכולל את הרצון לשרת את המדינה ולתרום לה. הגורמים שמופיעים בהמשך - עניין, אתגר, הוכחה עצמית - כולם מרכיבים אישיים אינטרניזים שיכולים להיות חשובים בבחירה של כל תחום עיסוק או לימוד גם במערכת אזרחית, כלומר, אלו הם מניעים שנוכל למצוא באופן אוניברסלי אצל צעירים גם בתהליך גיבוש זהותם המקצועית כשהם באים לבחור את התחום המקצועי שנראה להם. ואכן, מניעים כמו חיפוש אתגר ואפשרות לבחון את עצמי מקובלים כמניעים מרכזיים לפעולות שונות ומגוונות הכרוכות באתגר וסיכונים המאפיינות את גיל הנעורים. השירות הצבאי מאפשר לצעירים הישראלים לבטא צרכים אלו במסגרת הפורמלית של השירות הצבאי.

באופן כללי, הצעירים והצעירות הישראלים מעדיפים את האפשרות לשרת שירות של "ראש גדול" בו יפיקו משהו מעצמם ולעצמם על פני שירות קל וקרוב לבית. ואכן בניסיון סטטיסטי לקבץ את הצעירים על בסיס מאפיינים דומים מבחינת יחסם לשירות הצבאי, נמצאו כ-70% מבני הנוער בעלי מוטיבציה גבוהה ואוריינטציה של "ראש גדול" לעומת כ-30% בעלי מוטיבציה נמוכה יותר (יחסית) שחשוב להם יותר מכול לעבור את השירות הצבאי בקלות.

❖ מקורות השפעה ותמיכה בעמדות כלפי השירות הצבאי

תמונת המצב כפי שהיא עולה מממצאי המחקר היא די דומה במגזרים השונים. בני-הנוער תופסים את השירות הצבאי כחשוב ביותר, הם מתעניינים בו במידה רבה, יש להם מוטיבציה פנימית (אינטרניזית) גבוהה לשרת, ומרכיבי מוטיבציה זו הם גם אישיים וגם לאומיים. עמדות אלו מבטאות התייחסות קונפורמית למדי לערכי המבוגרים ולחברה הבוגרת בישראל. ניתן לראות התייחסות קונפורמית זו כסותרת את מה שמצופה מן המתבגרים (לפחות לפי מספר תיאוריות, למשל, (Blos, 1967), דהיינו למרוד בערכי הוריהם או לפחות (לפי גישות תיאורטיות אחרות, למשל (Erikson, 1968) לבחון אפשרויות חלופיות לערכי החברה הבוגרת. מהם, אם-כן, מקורות ההשפעה על עמדות אלו? כיצד רואים זאת בני-הנוער עצמם? בסקר שתואר לעיל נתבקשו בני-הנוער להתייחס למקורות שונים של השפעה ולציין מהי מידת ההשפעה שהייתה להם על עמדותיהם בנושאי צבא. טבלה מס' 6 מביאה את תוצאות התשובות לשאלות אלו. התשובות האפשריות היו 0 - "כלל לא השפיע" עד 4 - "השפיע במידה רבה מאוד".

ראה טבלה מספר 6 בעמוד הבא.

וף מגמה ברורה של לול ואופן השירות. ו ילכו והנושא אותו ם מאמץ רב בלימוד יהם. בסקר שתואר ה" עד "רבה מאוד"

או בהעדפת מסלול

את מידת החשיבות צע היה בין 1 "כלל ול חשיבות המניעים

רפת

השפעה נתפסת של גורמים שונים על המוטיבציה לשרת בצה"ל

גורם ההשפעה	ממוצעי חשיבות של כל גורם השפעה	
	בנות	בנים
אווירה כללית בארץ	2.79	2.87
חברים או מכרים שמשרתים בצבא	2.51	2.61
תקשורת	2.19	2.40
הורים	2.27	2.27
חברים	2.22	2.27
שבוע גדנ"ע	2.16	2.00
יום חילות צה"ל	1.74	2.04
מדריכים בתנועת נוער	1.66	1.75
אווירה כללית בביה"ס	1.39	1.72
אווירה כללית בשכונה	1.55	1.72
פרויקט "מחויבות אישית"	1.33	1.64
שיעורי של"ח	1.09	1.47
פעילויות כלליות בביה"ס	0.94	1.17
רבי	1.05	1.47
יועץ/ת ביה"ס	0.68	1.12
מורים בביה"ס	0.68	1.01

הערה: ציון גבוה יותר מעיד על רמת גבוהה יותר של השפעה נתפסת.

רק תלמידים שנושא מסויים רלוונטי עבורם (למשל, הם השתתפו בשבוע גדנ"ע) ענו על אותו נושא.

מטבלה זו עולה שבני-הנוער אינם נוטים לציין סוכן חיברות מסוים, כמו חברים או הורים, כמשפיע עיקרי, ומציינים בעיקר מרכיב כללי, כמו האווירה במדינה. נראה שהאמונה בחשיבותו של השירות בצה"ל וחיוניותו היא מוסכמה מרכזית כל כך בחברה הישראלית, שאינה מועברת דרך מקור השפעה אחד או שניים, אלא "מחלחלת" דרך מספר רב של מקורות השפעה. דיון

בהשפעתו בתוכה ייג יחד עם את המיקו

❖ הבדל

כאמור וכפי והשירות בו של השירות ברור שצ עסוקים בנו צעירים יותר חיובית כלפי בסקר שו אפשריים בין הידע שלהם בני-הנוער ככלל, לא ניכ 72% ענו שהו כיתה י"ב בה מבחינת הי עד "מרוצים ב בסך הכול ניכ חשים מרוצים שונים (למשל, פוחת מספר הו מעניין שאפ לקראת השירות היא אינה גבוה מבחינת הענ לא נמצא הבדל נתונים אלו ב מרכזי וחשוב בר הספר התיכון; נ כלפיו. עם זאת מחייבות התעניין לפני כיתה י' וחל

בהשפעתו האפשרית של ערך כה מרכזי ו"מקודש" בחברה הישראלית על צעירים המתבגרים בתוכה ייערך בשלב מאוחר יותר.

יחד עם זאת מעניין לציין את מיקומם הזהה בסולם החשיבות של החברים וההורים ולעומתם את המיקום הנמוך בסולם החשיבות של מורי ביה"ס.

❖ הבדלים בין הגילאים

כאמור וכפי שעולה מן הסקר שתואר עד כה, ישנו קונצנזוס רחב של עמדה חיובית כלפי צה"ל והשירות בו. נשאלת השאלה מתי מתחילה להתגבש עמדה חיובית זו והאם ההשפעה המטרימה של השירות הצבאי גולשת לגילאים מוקדמים?

ברור שצעיר וצעירה בני 18 בכיתה י"ב שעומדים להתגייס לצה"ל תוך מספר חודשים יהיו עסוקים בנושא זה. אבל עד כמה הופך נושא השירות הצבאי לחשוב ומרכזי גם עבור מתבגרים צעירים יותר. והאם גם למתבגרים צעירים יותר הרחוקים עדיין מן השירות הצבאי ישנה עמדה חיובית כלפיו, כמו לעמיתיהם הבוגרים?

בסקר שתואר לעיל לקחו חלק בני-נוער מכיתות י', י"א וי"ב, כך שניתן לעמוד על הבדלים אפשריים בין הכיתות השונות מבחינת מידת העניין שיש להם בנושא השירות הצבאי, מבחינת הידע שלהם בנושא וכן מבחינת רמת המוטיבציה של הצעירים בכיתות השונות.

בני-הנוער נשאלו: "באיזו מידה אתה מתעניין בנושאים הקשורים לשירותך העתידי בצה"ל?" ככלל, לא ניכרו הבדלים בולטים בין המגזרים השונים, אבל רמת העניין עלתה מכיתה י' שבה 72% ענו שהם מתעניינים "במידה רבה" עד "רבה מאוד", דרך כיתה י"א בה ענו כך 80%, עד כיתה י"ב בה ענו 85% אותן תשובות.

מבחינת הידע של בני-הנוער על השירות הצבאי - 53% מבני כיתה י' ענו שהם "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מן הידע שלהם בנושא, 46% מבני י"א ענו כך, ו-64% מבני י"ב, כלומר, בסך הכול ניכר עניין רב בנושא השירות הצבאי כבר בכיתה י' וכמחצית מתלמידי כיתות י' חשים מרוצים מרמת הידע שלהם בנושא. בשאלות ספציפיות לגבי העדפות של מסלולי שירות שונים (למשל, קבע או קצונה) ניכר הבדל בין הכיתות השונות, וככל שהכיתה גבוהה יותר, פוחת מספר התלמידים שאינם יודעים באיזה מסלול לבחור.

מעניין שאפילו בקרב תלמידי י"ב שמועד שירותם קרוב ושעברו מערך של הסברה והכנה לקראת השירות רמת הסיפוק מן הידע גבוהה יחסית לזו של תלמידים בכיתות נמוכות יותר, אך היא אינה גבוהה במיוחד. כשליש מבני כיתות י"ב אינם מרוצים מרמת הידע שלהם בנושא.

מבחינת העמדות המרכזיות והחיוביות כלפי השירות הצבאי (עמדות שתוארו קודם לכן), לא נמצא הבדל בין הכיתות השונות.

נתונים אלו מעידים על קיומו של תהליך חיברות רב כוח הבונה את צה"ל והשירות בו כערך מרכזי וחשוב בחברה הישראלית ככל הנראה מוקדם ביותר ומכל מקום עוד לפני הכניסה לבית הספר התיכון; מכאן, כנראה, העניין הרב בשירות הצבאי עוד בכיתה י' והעמדות החיוביות כלפיו. עם זאת, מן הנתונים עולה שעמדות ספציפיות יותר באשר למסלול השירות הרצוי מחייבות התעניינות רבה יותר ורכישת ידע, ואלה מופיעים כנראה בשלבים שונים: חלקם עוד לפני כיתה י' וחלקם בהמשך.

(ענו על אותו נושא.

חברים או הורים, 'האמונה בחשיבותו ת, שאינה מועברת רות השפעה. דיון

❖ מאפיינים של אוכלוסיות שונות של מתבגרים

ממצאי הסקר הארצי עולה שהאמונה הכללית בנחיצות השירות בצה"ל במתכונתו הנוכחית היא גבוהה ודומה במגזרים השונים. לעומת זאת תשובות ושאלות ספציפיות שעוסקות בכוונות התנהגותיות לגבי השירות הצבאי (למשל, רצון לשרת בחיל קרבי) מצביעות על מובחנות בין המגזרים השונים. באופן כללי, הבנים במגזרים הממלכתיים דתיים, נוטים לדווח על רמת מוטיבציה גבוהה יותר מזו שבמגזרים החילוניים. תוצאה דומה של מוטיבציה גבוהה בקרב בני-נוער מן המגזר הדתי מדווחת גם על-ידי בר-לב (1988). לעומתם, הבנות במגזרים החילוניים נוטות לדווח על רמה גבוהה יותר של מוטיבציה יחסית לבנות במגזרים הדתיים. בנוסף, תלמידים במגזרים של הקיבוצים והמושבים (הדתי והחילוני כאחד) מבטאים אף הם מוטיבציה גבוהה לשירות יחסית למגזרים אחרים. המגזרים שבאופן עקבי מדווחים על רמת מוטיבציה לשירות בצה"ל הנמוכה יחסית למגזרים אחרים הם בתי-הספר המקצועיים (דתיים וחילוניים) ובנים במגזר החילוני-עיוני בשלוש הערים הגדולות.

חשוב לציין שלמוצא עדתי ולמעמד סוציאקונומי אין השפעה על רמת המוטיבציה לשרת בצה"ל בכלל ושל בנים לשרת בצה"ל בחיל קרבי.

במקביל, עמדה פוליטית של ימין או שמאל וכן רגשות של שנאה כלפי הערבים או רצון לנקמה בהם לא נמצאו קשורים בצורה משמעותית לרמת המוטיבציה לשירות בצה"ל.

❖ הבדלים בין המינים

אף על פי שהשירות הצבאי הוא שירות חובה הן לבנים והן לבנות בני 18, אין הוא דומה אצל שני המינים. בנים חייבים בשירות של שלוש שנים בעוד בנות חייבות בשירות של שנתיים. בנוסף, בעוד שהרוב המכריע של כל שנתון בנים מתגייס לצה"ל (90%), רק כ-60% מכל שנתון בנות עושה זאת. הסיבה העיקרית למספר הקטן יותר של בנות מתגייסות הוא מתן פטור משירות לבנות בעקבות הצהרתן על דתיותן. האפשרות פתוחה בפני בנות דתיות להתנדב לשרת שירות חלופי ("שירות לאומי") בדרך כלל בהוראה או בבתי-חולים. ואכן כמחצית מן הבנות בבתי-ספר ממלכתיים דתיים פונות לשירות לאומי ומשרתות במשך שנה או שנתיים, לפי בחירתן. מעט יותר משליש מן הבנות הדתיות משרתות שירות רגיל בצה"ל (ראה גם, בר-לב, 1988). בנוסף, סף הגיוס לבנות הוא גבוה מעט יותר מאשר לבנים.

מעבר להבדלים אלו, אופי השירות של בנים ובנות שונה במידה רבה (Bloom, 1993). לבנים ישנו מגוון רחב הרבה יותר של מסלולי שירות וביניהם מסלולים קשים ויוקרתיים, כמו טיס, קומנדו ימי, סיירות למיניהם וכן שירות קרבי. אף שבמהלך העשור האחרון גדל מגוון מסלולי השירות הפתוחים בפני בנות, מספרם עדיין כעשירית ממספר המסלולים הפתוחים בפני בנים. רמת הקשיים הפיזיים והפסיכולוגיים במסלולים המיועדים לבנות היא נמוכה הרבה יותר וגם היוקרה והסטטוס הנלווים לכך נמוכים יותר. מרבית הבנות ממשיכות לשרת בתפקידים "אפורים" יחסית של פקידות למיניה (זרעאלי, 1994). יחד עם זאת, רמת המוטיבציה של בנות (חילוניות או דתיות שאינן מתכוונות "להצהיר") לשרת בצה"ל היא גבוהה כמו זו של הבנים (כ-85% רוצים לשרת בצה"ל במידה רבה עד רבה מאוד).

בכל זאת
לראות בטב
עצמאית ולו
ו"להיות כמ
לגבי הש
משהו מעני
וקרבות.

מבחינת
האופייניים
מעניין בחבו

❖ הכנה

מאז הקמתו
בעיקרו מערך
להכנה לקרא
בניית מערך נ
צה"ל (הגדנ"ו)
ההכנה מתמק
הצעיר או הצ

לאחרונה
בנים) לקרא
מידע. ההכנה
מבחן אותן ע
לפריחה זו בה
רבה יותר למו
מרכזי וחשוב
יבחרו בהכנה
(1994) חל שי
את מקום ואו

מעריך ההכ
(למה לשרת ב
הצבאי?), הסת
מופעלת במהל
(1992):

1. סדרת מפג
נושאים שו

בכל זאת, קיימים מספר הבדלים במניעים לרצונם של בניס ובנות לשרת בצה"ל. כפי שניתן לראות בטבלאות 3 ו-5, יחסית לבנים, בנות נוטות להדגיש מניעים אישיים, כמו חוויות, להיות עצמאית ולפגוש אנשים חדשים, בעוד שבנים (יחסית לבנות) מדגישים יותר את אלמנט החובה ו"להיות כמו כולם".

לגבי השיקולים בבחירת מקום ואופי השירות, לבנות חשוב יותר יחסית לבנים לעשות משהו מעניין ומאתגר, בעוד שלבנים חשובות יותר יחסית לבנות, יוקרה, אחריות על אנשים וקרבות.

מבחינת חששות, בנות ככלל מציינות רמה גבוהה יותר של חשש, אך לכל מין חששות האופייניים לו: בנים חוששים מטרטורים, השפלות וסכנה לחייהם ובנות חוששות משירות לא מעניין בחברת חברה לא טובים.

❖ הכנה לצה"ל

מאז הקמתו של צה"ל היה קיים מערך הכנה של בני-נוער לקראת השירות. בתחילה היה זה בעיקרו מערך הגדנ"ע, אבל בעשור האחרון צמחה מערכת של פרויקטים שונים שכולם קשורים להכנה לקראת גיוס אשר הופעלו בעיקר בכיתות י"א וי"ב. בשנת 1990 הורה משרד החינוך על בניית מערך מסודר של הכנה לצה"ל במסגרת בית הספר התיכון תוך שיתוף פעולה עם שלטונות צה"ל (הגדנ"ע וקצין חינוך ראשי). תכנית זו נבנתה על מסגרות קיימות ואף הוסיפה פעילויות. ההכנה מתמקדת בעיקר במתן מידע ודיונים שונים בנושא השירות בצה"ל ועוסקת פחות בהכשרת הצעיר או הצעירה לשירות הצבאי מבחינה מוטיבציונית או מבחינה גופנית.

לאחרונה (1992 ואילך) אנו עדים לפריחתם של מכונים פרטיים המכנים צעירים (בעיקר בנים) לקראת השירות, בעיקר מן ההיבט של סיבולת וכושר גופני אבל גם מבחינת העברת מידע. ההכנה היא לעתים לא רק לקראת השירות עצמו, אלא לקראת "גיבושים", שהם סדרות מבחן אותן עורך צה"ל עוד לפני הגיוס על מנת למיין צעירים ליחידות עילית. אחד ההסברים לפריחה זו בהליכי הכנה לקראת הגיוס לצה"ל יכול להיות השינוי בצה"ל לכיוון של מתן אחריות רבה יותר למתגייס או למתגייסת בקביעת מסלולם הצבאי. כאשר השירות הצבאי הוא כה מרכזי וחשוב וכאשר ניתנת למתגייסים אפשרות להשפיע על אופי שירותם, ברור שרבים יבחרו בהכנה טובה ומדוקדקת יותר שעשויה להבטיח להם את המסלול בו הם רוצים. לאחרונה (1994) חל שינוי נוסף בכיוון זה והמתגייס/ת הצעיר/ה יכול לקבוע ביחד עם שלטונות צה"ל את מקום ואופי שירותו הצבאי עוד בטרם התגייס, במהלך ביקוריו בלשכת הגיוס.

מערך ההכנה הפורמלי שמופעל על-ידי משרד החינוך מתבסס על המישה מרכיבים: ערכים (למה לשרת בצבא?), מידע (איפה לשרת בצבא ומה יקרה בשלבים ובמצבים שונים של השירות הצבאי?), הסתגלות (איך לשרת בצבא ולהצליח?), כושר גופני ומעורבות ההורים. תכנית ההכנה מופעלת במהלך הלימודים בכיתות י"א וי"ב וכוללת מספר פעילויות או פרויקטים (ישראלשוילי, 1992):

1. סדרת מפגשים של יועצת בית הספר ומחנכי הכיתות עם תלמידי י"א וי"ב שבה עולים נושאים שונים הקשורים להתמודדות עם השירות הצבאי ולהסתגלות אליו;

ל במתכונתו הנוכחית ות שעוסקות בכוננות עות על מובחנות בין יטים לדווח על רמת ציה גבוהה בקרב בני- במגזרים החילוניים יים. בנוסף, תלמידים הם מוטיבציה גבוהה ז מוטיבציה לשירות ם וחילוניים) ובנים

נ המוטיבציה לשרת

זי הערבים או רצון יות בצה"ל.

אין הוא דומה אצל ירות של שנתיים. 60% מכל שנתון ת הוא מתן פטור ת דחיות להתנדב ואכן כמחצית מן ה או שנתיים, לפי (ראה גם, בר-לב,

(Bloom, 1992).

ז ויוקרתיים, כמו אחרון גדל מגוון לולים הפתוחים זיא נמוכה הרבה לשרת בתפקידים זיבציה של בנות מזו של הבנים

2. יום חילול צה"ל – יום בו מופיעים בפני התלמידים נציגים מחילות צה"ל השונים ומוסרים מידע על מסלולי השירות השונים;
3. מפגש עם נציגי לשכת גיוס כדי לקבל מידע על ההליכים בלשכות הגיוס;
4. שבוע גדנ"ע – שבוע התנסות בבסיס צבאי בהדמיה של הכניסה לטירונות;
5. ערב הורים ותלמידים בו נפגשים ההורים והתלמידים עם קצין בכיר בצה"ל ושומעים הסברים ואף מעלים שאלות ונושאים שונים.

התיאור של התכנית שיובא לעיל מתבסס בעיקר על ספרו של משה ישראלשווילי "סיבוב חד", (1992), והוא בגדר הרצוי ולא בהכרח המצוי. אופי התכנית וטיב הפעלתה תלויים במידה רבה במסגרת בית הספר התיכון בו מצויים התלמידים, והשונות יכולה להיות רבה.

על פי התכנית, מומלץ להתחיל את הפעילויות בכיתה י"א, בסביבות חודש אדר, בשיחות עם מחנך/ת הכיתה על הערכים (למה בכלל צבא?) וכן בפגישות שמטרתן לסייע בגיבוש החלטה היכן לשרת. בנוסף, כוללת ההכנה בכיתה י"א מפגש עם נציגי לשכות הגיוס שמופיעים בפני התלמידים ומסבירים להם מה מצפה להם בהתייצבויות השונות בלשכת גיוס. כמו כן, מקבלים התלמידים מספר חוברות של עיתון "במחנה" המכילות מידע על תהליכי הגיוס והשירות. בכיתה י"ב ישנו מערך מורכב יותר של מפגשים ופעילויות. תהליך ההכנה בכיתה י"ב סביר שייפתח בערב הורים, שבו הם ייפגשו עם נציג של אחת המסגרות של מדעי ההתנהגות של הצבא. מטרת הערב הוא לרתום את ההורים לתפקוד נכון ותומך כבר מן השלב של תחילת כיתה י"ב. לאחר מכן, בפגישת מחנך/ת או יועץ/ת מועלה נושא הקשיים הצפויים בתחילת השירות הצבאי ומיפויים. יום עיון להכרת חילות צה"ל נערך מאוחר יותר. ביום זה מופיעים בפני התלמידים חיילים וחיילות מיחידות צה"ל ומספרים על עיסוקיהם הצבאיים. בשלב זה נערכת פגישה עם יועץ/ת בית הספר שעניינה בטכניקות התמודדות עם הקשיים של השירות הצבאי ושל הסתגלות. במקביל, במסגרת שיעורי האימון הגופני או במסגרת "גדנ"ע כושר" ייעשה ניסיון לפתח את היכולת הגופנית וכושר ההתמודדות עם נושא זה. בהקשר זה יתכן שתוקדש תשומת לב מיוחדת לצעירים השואפים לשרת ביחידות התנדבותיות שנדרש בהן כושר גופני גבוה מחד, ומאידיך – לצעירים בעלי בעיות הסתגלות מיוחדות. לאחר מכן מגיעה השעה לערב מפגש עם חיילים מקרב בוגרי בית-הספר, מפגש שמספק הן מידע והן דמויות הזדהות.

שבוע ההתנסות בבסיס צבאי מהווה את השלב הבא. שבוע זה נבנה כהדמיה של הכניסה לטירונות. התלמידים חווים מצבים שונים שיאפיינו את תקופת השירות הצבאי שלהם ובמיוחד את תקופת הטירונות, כמו ניתוק מהבית, מגורים משותפים, הצורך לציית לפקודות ולעמוד בלוח זמנים וכדומה. ההיכרות מאפשרת מתד להפחית חששות ומאידיך לזהות קשיים ואולי אף להקדים רפואה למכה. בעקבות שבוע זה נערך סיכום דיון במפגשים מיוחדים עם היועץ/ת ו/או עם המחנך/ת. במפגשים אלו נעשה ניסיון לסייע בידי התלמידים לזהות את מנגנוני ההתמודדות היעילים שלהם.

מקובל לאחר מכן לערוך מפגש נפרד לכל מין (בנים ובנות) עם יועץ/ת בית הספר ולהעלות בו בעיות שיכולות להיות יחודיות לכל מין. סיכום התכנית ייעשה במפגש עם מחנכי הכיתות וכן במפגש של הורים ותלמידים עם קצין בכיר בצה"ל.

מסקרים וממפגשים עם בני הנוער מתברר כי הם מעוניינים בראש ובראשונה במידע על

שלבי ה
בסקר ה
התלמיד
אלו. ככ
בתשובו
מסייעו
שונה בפ

❖ המני

מקובל לו
תקופה זו
כולל למש
ישראלשו
מצב חדש.
ציות מוחי
פרטיות וה
המתגייס ו
כל אלו
להתבלט ו
בפרטיות ו
בישראל וה
ההצלחה בו
קשיים אלו,
ועניין (ראה

❖ סיום

כמו שלב הנ
כיצד רואים
השחרור כת
על חיילים מ
רגשותיהם עו
החיילים שס
שלאחר השח
ראה טבלה מ

שלבי החיול ועל אפשרויות השיבוץ במסלולים השונים (לוסקי, 1988; ישראלשוילי, 1992).
בסקר הארצי על עמדות תלמידים שנזכר פעמים רבות בפרק זה ושנערך בשנת 1988 נשאלו
התלמידים על פעולות ההכנה לצה"ל בהן הם השתתפו ועל מידת התועלת שהפיקו מפעולות
אלו. ככלל, בני-הנוער מדווחים על כך שפעילויות אלו סייעו להם אף שישנו פיזור רב
בתשובותיהם. לחלקם ההכנה עזרה מאוד ולחלקם כמעט שלא. כמרכן ניכר שפעילויות שונות
מסייעות למגזרים שונים באופן דיפרנציאלי, כלומר, בני-נוער שונים יכולים להיעזר באופן
שונה בפעילויות השונות.

❖ המעבר לצבא

מקובל לראות בתקופת הטירונות את התקופה הקשה ביותר עבור החיילים המגויסים. ואכן,
תקופה זו ידועה כתקופה בה מתרחשים מרבית המשברים הקשים של תקופת השירות הצבאי,
כולל למשל, ניסיונות התאבדות (Gal, 1986). בניסיון לברר מדוע מעבר זה קשה במיוחד מציע
ישראלשוילי (1992) מספר הסברים שונים המשלימים זה את זה. ראשית, השירות הצבאי הוא
מצב חדש, וככזה מעורר חרדות וקשיים. שנית, הצבא הוא מערכת תובענית במיוחד הדורשת
ציות מוחלט ושליטה על הפעילות כמעט במשך כל שעות היום. בנוסף, ישנו חסך גופני, חוסר
פרטיות והיעדר בהירות לגבי המצופה. מעבר לכך, הצבא הנו מוסד טוטלי ה"פולש" לכל פן בחיי
המתגייס ומתייחס אליו כאל אחד מיני רבים ולא כאל פרט בעל ייחוד.

כל אלו עומדים בסתירה לחלק מן הצרכים והמשימות הייחודיים לגיל ההתבגרות: הצורך
להתבלט ולהיות יחודי, הצורך למצוא משמעות ותכלית, הצורך באוטונומיה ועצמאות, הצורך
בפרטיות ובגיבוש תחום טריטוריאלי. בנוסף, השירות הצבאי מהווה חלק מרכזי מאוד בחיים
בישראל והוא משמש לא אחת מעין טקס התבגרות ומעבר (ראה להלן). לאור זאת, חשיבות
ההצלחה בו רבה וכל אי הצלחה או כישלון נתפסים כמכריעים ומרכזיים בחיי הצעיר/ה. למרות
קשיים אלו, הרוב המכריע של בני-הנוער (בנים ובנות) מסתגל לשירות הצבאי ומוצא בו סיפוק
ועניין (ראה להלן טבלה מס' 8).

❖ סיום השרות הצבאי

כמו שלב הכניסה לשירות הצבאי כך גם המעבר חזרה ל"אזרחות" יכול להוות נקודת משבר.
כיצד רואים זאת החיילים המשוחררים? בתקשורת ובמקומות אחרים מתואר פרק הזמן לאחר
השחרור כתקופה קשה עד כדי כך שיש המגדירים אותה במונח "הלם שחרור". במחקר שנערך
על חיילים משוחררים (בנים בלבד) נשאלו המשוחררים כחודשיים-שלושה לאחר שחרורם על
רגשותיהם עם סיום השרות הצבאי (מיזלס וגל, 1992). טבלה מס' 7 מציגה את השכיחות של
החיילים שסימנו כל אחד מהרגשות וציינו שחשו אותם במידה רבה עד רבה מאוד בחודשים
שלאחר השחרור.

ראה טבלה מספר 7 בעמוד הבא.

ות צה"ל השונים ומוסרים

ז הגיוס;

לטירונות;

כיר בצה"ל ושומעים

ושה ישראלשוילי "סיבוב

: הפעלתה תלויים במידה

'ה להיות רבה.

בות חודש אדר, בשיחות

שמטרתן לסייע בגיבוש

לשכות הגיוס שמופיעים

ית בלשכת גיוס. כמו כן,

ל תהליכי הגיוס והשירות.

ההכנה בכיתה י"ב סביר

של מדעי ההתנהגות של

ר: מן השלב של תחילת

שיים הצפויים בתחילת

יותר. ביום זה מופיעים

הם הצבאיים. בשלב זה

נס הקשיים של השירות

במסגרת "גדנ"ע כושר"

אז זה. בהקשר זה יתכן

זנדבותיות שנדרש בהן

זדות. לאחר מכן מגיעה

ק הן מידע והן דמויות

ה: כהדמיה של הכניסה

הצבאי שלהם ובמיוחד

ציית לפקודות ולעמוד

לזהות קשיים ואולי אף

מיוחדים עם היועץ/ת

יים לזהות את מנגנוני

ת בית הספר ולהעלות

גש עם מחנכי הכיתות

ובראשונה במידע על

אחוז החשים רגשות שונים לאחר השחרור

אחוז המשיבים במידה רבה/רבה מאוד	רגשות
91%	תופש
81%	מאושר
79%	מלא מרץ
69%	מרוצה
68%	רענן ונינוח
65%	מרגיש מקובל ומוערך
62%	רגוע ומשותרר ממצח
58%	חש שהחיים מלאים באירועים מעניינים
24%	מוטרד
23%	חיכוכים במשפחה
21%	מתקשה להתרכז
22%	נשבר לי
21%	מבולבל
18%	מתח ועצבנות
17%	כעס, תרעומת
17%	שעמום
16%	סחוט
14%	עצוב
14%	חסר אונים
11%	חרדה
11%	תחושות דיכאון
10%	קושי להירדם ולישון
7%	בעיות בריאות

הערה: N=91, בנים בלבד, משוחררי נוב' 1990

מעיון בתוצאות אלו עולה שהרוב המכריע (קרוב ל 80%) מקרב החיילים המשוחררים חש בסך-הכול בטוב עם השחרור ואינו סובל מתחושה של בלבול, חוסר-אונים, מתח וכעס. עם זאת, לקרוב ל-20% מהחיילים המשוחררים יש תחושות קשות כאלו.

❖ השירו

בראייה בי

באותה תקווה
צעירים באר
התמודדות עו
ורומנטיים, פ
er & Offer,
(1975).
כיצד, אם-כך,

גיבוש זהור

ראשית, ברור
המתבגרים. ממ
של צעירים לג.
ישירות לשוק
הקרובה לבית
עצמאיים מחוי
(1980).

ספרות ענפו
אופיין ותכניו
בקשיי ההש
[ראה למשל, (0)
בישראל, מס
לשירותם הצבאי
המקצועית. הד
כוללת תקופה ו
ההתפתחותיות ו
על תכניותיהם ו
לצעירים ממדינו
בצורה יותר קונג
העמיד שלהם בו
שלו נמוכה יותר.
הצבאי בשלום, ו
הדחייה הזו בו
הצבאי אלא ממש
הפירוט של התכ
שבנדקו לפני השי

❖ השירות הצבאי כשלב התפתחותי בחיי הצעיר הישראלי

בראייה בין-תרבותית

באותה תקופה בחייהם שהצעיר והצעירה הישראלים בני ה-18 עד ה-21 משרתים בצה"ל, צעירים בארצות מערביות בני אותו גיל עסוקים בדרך כלל בבניית דרכם העצמאית תוך התמודדות עם מספר מטלות התפתחותיות: גיבוש זהות מקצועית, התנסות בקשרים אינטימיים ורומנטיים, פרידה מדמויות הורים מופנמות וגיבוש העצמיות (אינדוידואציה). (ראה, למשל, Hoffmann, 1984; Marcia, 1980; Orlofsky, Marcia & Lesser, 1973; Offer & Offer, 1975).

כיצד, אם-כך, משפיע השירות הצבאי על תהליכים פסיכו- חברתיים אלו?

גיבוש זהות מקצועית

ראשית, ברור שעצם קיומו של השירות הצבאי בגילאים אלו משנה את פרספקטיבת העתיד של המתבגרים. ממצאים מארצות מערביות מעידים על כך שכבר בביה"ס תיכון ניתן לראות התלבטות של צעירים לגבי דרכם המקצועית בעתיד ועיסוק בשאלות כמו האם ללמוד במכללה או להיכנס ישירות לשוק העבודה ואם למכללה, באילו תחומים להתמקד בלימודים? האם ללמוד במכללה הקרובה לבית ההורים ולהשאר לגור שם או ללמוד במכללה מרוחקת המצריכה גם מגורים עצמאיים מחוץ לבית ההורים? (ראה, למשל Waterman, (1982) או Sullivan & Sullivan (1980)).

ספרות ענפה בתחום זה עוסקת במאפיינים של תת-אוכלוסיות שונות בביה"ס התיכון מבחינת אופיין ותכניותיהן לעתיד, מידת הספציפיות של תכניות אלו והשפעתה על הישגיהם, וכן בקשיי ההשתלבות בקולג' והמעבר לעצמאות כלכלית, רגשית וערכית (Zirkel & Cantor, 1990).

בישראל, מסלול זה שונה בצורה משמעותית. המתבגרים בארץ עסוקים בשאלות הקשורות לשירותם הצבאי, היכן לשרת, וכיצד להכין עצמם לקראתו ולא בתכנונים לעתיד של דרכם המקצועית. הדחייה של הכניסה לעולם המקצועי בשנתיים עד שלוש והעובדה שדחייה זו כוללת תקופה קשה ומשמעותית עבור הצעיר גורמים לירידה בולטת בהתעסקות במשימות ההתפתחותיות האופייניות לגיל זה בתחום המקצועי. למשל, כאשר מתבגרים ישראלים נשאלים על תכניותיהם לעתיד, תשובותיהם אמנם כוללות התייחסות לעתידים המקצועי, אך בהשוואה לצעירים ממדינות אחרות ישנה פחות התייחסות לפרטים וניכר קושי לדמיין את העתיד המקצועי בצורה יותר קונקרטית מעבר ל"אופק" של השירות הצבאי (Seginer, 1988). נראה כאילו אופק העתיד שלהם בכלל קרוב יותר מאשר אצל בני-נוער בארצות מערביות אחרות ורמת הפירוט שלו נמוכה יותר. הרושם המתקבל הוא, שבני-הנוער אומרים לעצמם: "קודם נעבור את השירות הצבאי בשלום, ואתר כך נראה."

הדחייה הזו בתחום גיבוש הזהות המקצועית אינה רק לשתיים או שלוש השנים של השירות הצבאי אלא ממשיכה כנראה גם לאחר השחרור. סגינר (1993) מדווחת שלאחר השחרור רמת הפירוט של התכניות המקצועיות של הצעירים היא אפילו נמוכה יותר מאשר של הצעירים שנבדקו לפני השירות הצבאי. ממצאים ברוח זו עולים גם ממחקר בקרב כ-200 חיילים משוחררים

המשוחררים חש
ז, מתח וכעס. עם

שנערך ב-1992 על חיילים שהיו משוחררים חצי שנה או שלוש וחצי שנים בעת עריכת המחקר (מיזלס וגל, 1992). ממחקר זה עולה שהצעיר הישראלי בן ה-21 בדרך כלל עדיין אינו יודע מה הוא רוצה לעשות "כשיהיה גדול". לכ-65% מקרב המשוחררים הצעירים עדיין לא הייתה תכנית מקצועית ברורה. יתרה מזאת, נראה שתהליך ההשתלבות המקצועית לוקת, כנראה, מספר שנים לאחר השחרור. כך, למשל, מחצית מן המשוחררים שלוש וחצי שנים עדיין לא ידעו בבירור מה רצונם לעשות מבחינה מקצועית. (קריטריון לכך שהם יודעים מה רצונם לעשות לא היה "סיום ההשתלמות המקצועית", אלא "קיומה של תכנית ברורה לגבי כיוון מקצועי כלשהו"). כמרכן, במעקב אחר אלו שטענו שהם יודעים מה רצונם לעשות הסתבר שמרביתם שינו באופן משמעותי תחומי עיסוק ואף תחומי לימוד במהלך שלוש השנים לאחר השחרור.

הסיבות לדחייה זו של הכניסה לעולם המקצועי מעל ומעבר לדחייה עקב פרק הזמן שהוקדש לשירות הצבאי יכולות להיות שונות. אחד ההסברים האפשריים הנו הצורך של הצעירים - שמאז גיל 6 נמצאו במסגרות כפייתיות (ביה"ס והצבא) בהן רצונותיהם תועלו על-ידי אנשים אחרים - להיות חופשיים, כלומר, לא להחליט על שום כיוון מחייב. החלטה על כיוון מקצועי, גם אם היא נעשית מתוך מניעים אינטרניזים, הופכת אף היא למטרה כובלת ומכוונת.

יחסים עם ההורים

אחת המשימות ההתפתחותיות של גיל ההתבגרות היא הפרידה מדמויות ההורים המופנמות והיכולת להיות עצמאי מבחינה רגשית. כיצד משפיע השירות הצבאי על השגת משימה התפתחותית זו? עמיה ליבליך (1987, 1990) שחקרה את התהליך אותו עוברים הצעירים עם התגייסותם תיארה תהליך של "רגרסיה", שבו הצעיר שטרם גיוסו היה עצמאי למדי בלימודיו בתיכון ובתכנון בילוייו, הופך לפתע, עם הגיוס, לתלוי בהוריו מבחינת תמיכה רגשית וטיפול. כמו לילד קטן, כמעט תינוק, ההורים דואגים לו לאוכל האהוב עליו, באים לביקור אחת לשבוע שמא יתגעגע, דואגים לשירותי הסעה ופינוק שבאופיים דומים יותר לאלו הניתנים לבני 3 - 6 ולא לבני 18. הדבר נכון במיוחד בתקופת הטירונות ובולט יותר כלפי בנים מאשר כלפי בנות, אבל ככלל מאפיין את כל תקופת השירות הצבאי. הבית כולו ובמיוחד ההורים מתגייס לטפל בילד המשרת בצבא כאילו אינו בוגר בן 18, אלא ילד הזקוק לתמיכה, עידוד וטיפול.

עדות מכיוון אחר לתהליך זה ניתן למצוא בתוצאות של שני מחקרים שנעשו לאחרונה. האחד הוא מחקר בו השתתפו למעלה מ-300 חיילים (גברים בלבד) שנבדקו לפני השירות הצבאי בעת היותם בלשכת גיוס ולאחר סיום הטירונות (חי, 1992). בין היתר, נבדקו יחסיהם של הצעירים עם הוריהם בשני המועדים. הממצא הבולט ביותר היה שיפור ביחסים עם ההורים בעיקר בכיוון של יתר קירבה, חום וקומוניקציה; שינוי זה לטובה תואר הן ביחסים עם האם והן ביחסים עם האב. מחקר אחר נערך על חיילים משוחררים (מיזלס וגל, 1992) והוזכר כבר קודם לכן. המחקר כלל משוחררים "טריים" (חצי שנה לאחר השחרור) ומשוחררים "ותיקים" (שלוש וחצי שנים לאחר השחרור). גם במחקר זה החיילים המשוחררים מדווחים בעיקר על שיפור לטובה ביחסיהם עם הוריהם הן בעקבות הכניסה לשירות הצבאי והן בעקבות היציאה ממנו. בסך הכל מדווחת עלייה בקירבה ובקומוניקציה עם שני ההורים. אף על פי שאין ממצאים אלו מעידים על עלייה בתלותיות של הצעירים בהוריהם, בכל זאת אין ממצאים אלו דומים לכיוון המצופה תיאורטית, לפיו אמורה להיות עלייה בעצמאות הרגשית של הצעירים.

השירות
להפך.

במקביל,
במהלכו שרו
הסקר של ה
ההורים עוד
התמונה
הצעיר הישו
ההתפתחותי
להפך, ניכר מ
הצבאי אינו
להוריו.

סיבה אפע
להאריך את ה
כחבר מלא. ה
מיוחסת חשי
ברור לעזיבת
"מפונק" יותר
נכון לגבי דורו

גיבוש העצ

משימה התפר
מדובר במה ש
מה הוא רוצה,
בכל מיני מצב
מיזלס וגל, 2
שתואר גם קו
הצבאי ולסמן
המשיבים שסי
השכיחות הגבו

ראה טבלה מס

השירות הצבאי משפיע, כנראה, לכיוון של הגדלת הקירבה והקשר בין ההורים לילדם ולא להפך.

במקביל, מרבית הצעירים אכן שבים לגור בבית הוריהם לאחר סיום השירות הצבאי גם אם במהלכו שרתו רחוק מן הבית. כ-85% אכן שבים לגור בבית ההורים ולחיות על חשבונם, לפי הסקר של החיילים המשוחררים שתואר לעיל. רובם, כשני שלישים, נשארים כנראה בבית ההורים עוד מספר שנים שלוש לפחות.

התמונה המתקבלת שונה אפוא מזו העולה ממחקרים דומים על נוער אמריקאי, למשל. הצעיר הישראלי כנראה אינו נוטה במהלך השירות הצבאי ואחריו להגשים את המטלה ההתפתחותית של פרידה רגשית, אינסטרומנטלית וכלכלית מההורים (Hoffman, 1984) אלא להפך, ניכר מעין המשך של הסטטוס קוו במערכות היחסים עם ההורים. הצעיר לאחר השירות הצבאי אינו להוט לשנות את יחסיו עם הוריו ולצאת לעצמאות והוא אפילו מתקרב מחדש להוריו.

סיבה אפשרית לכך היא, כמובן, קושי כלכלי להיות עצמאי, אולם ניתן לראות בכך גם ניסיון להאריך את תקופת החסות בבית ההורים מתוך נטייה לדחות את מועד הכניסה לחברת המבוגרים כחבר מלא. הסבר נוסף קשור לערכי המשפחה המאפיינים את החברה היהודית/ישראלית, שבה מיוחסת חשיבות רבה לשמירת הקשר המשפחתי גם לאחר ההתבגרות. בהתאם לכך, אין עידוד ברור לעזיבת הבית ולפרידה מן ההורים. סיבה אפשרית נוספת היא שהדור הנוכחי הוא דור "מפונק" יותר שיכול להרשות לעצמו להישען כלכלית ורגשית על הוריו, דבר שאולי לא היה נכון לגבי דורות שקדמו לו.

גיבוש העצמיות

משימה התפתחותית נוספת היא בניית וגיבוש העצמי תוך הרחבה של גרעין האגו וחיזוקו. מדובר במה שאנשים, כוללים בדרך כלל, במושג בגרות או "חוזק אגו". בוגר הוא אדם שיודע מה הוא רוצה, מסוגל לקחת אחריות ולבצע משימות, אדם שניתן לסמוך עליו ושיודע להסתדר בכל מיני מצבים. אם להתבסס על דיווחים עצמיים של חיילים משוחררים (ליבליך, 1990; מייזלס וגל, 1992), השירות הצבאי אכן תורם בכיוון זה. במחקר על החיילים המשוחררים שתואר גם קודם לכן נתבקשו החיילים להתייחס לרשימה של השפעות אפשריות של השירות הצבאי ולסמן אותן השפעות שהן רלוונטיות לגביהם. בטבלה מס' 8 ניתן לראות את אחוז המשיבים שסימנו כל אחת מן ההשפעות. בטבלה מובאות 10 ההשפעות החיוביות בעלות השכיחות הגבוהה ביותר וכן כל ההשפעות השליליות שצויינו על-ידי 20% מן המשיבים לפחות.

ראה טבלה מספר 8 בעמוד הבא.

ת עריכת המחקר
: עדיין אינו יודע
עדיין לא הייתה
ת לוקח, כנראה,
ים עדיין לא ידעו
רצונם לעשות לא
מקצועי כלשהו".
ביתם שינו באופן
רור.

רק הזמן שהוקדש
של הצעירים -
לו על-ידי אנשים
על כיוון מקצועי,
ומכוונת.

הורים המופנמות
ל השגת משימה
ים הצעירים עם
אי למדי בלימודיו
ה: רגשית וטיפול.
יקור אחת לשבוע
יתנים לבני 3 - 6
מאשר כלפי בנות,
ים מתגייס לטיפול
וטיפול.

שנעשו לאחרונה.
רקו לפני השירות
ור, נבדקו יחסיהם
חסים עם ההורים
זסים עם האם והן
(199) והוזכר כבר
'זחררים "ותיקים"
דווחים בעיקר על
| בעקבות היציאה
' פי שאין ממצאים
וצאים אלו דומים
הצעירים.

טבלה מס' 8

אחוזי החיילים שציינו השפעות שונות של השירות הצבאי עליהם

בתחום ההשפעות החיוביות

(10 ההשפעות שציינו בתדירות הרבה ביותר מובאות בסדר יורד)

76%	ציינו שהם רכשו חברים חדשים.
70%	ציינו שהם למדו להתמודד עם קשיים ושינויים.
63%	ציינו שהם רכשו בגרות.
63%	ציינו שיש להם עתה זכרונות טובים.
62%	ציינו שהם למדו שיתוף פעולה ועבודת צוות.
61%	ציינו שהם רכשו ביטחון רב יותר ביכולת העמידה שלהם בלחצים.
59%	ציינו שהם רכשו יותר אחריות וביטחון עצמי.
58%	ציינו שהם רכשו יותר עצמאות.
47%	ציינו שיש להם עתה יחס רציני יותר לחיים.
45%	ציינו שהשירות גרם להם להיות גאים שהם ישראלים.

בתחום ההשפעות השליליות

(מובאות 5 השפעות שציינו על-ידי למעלה מ-20% מן החיילים)

36%	ציינו שהשירות הצבאי גרם להם לאיחור בהתחלת קריירה.
35%	ציינו שהשירות גרם להם לבעיה כלכלית.
23%	ציינו שהשירות היה בזבז זמן.
23%	ציינו אכזבה מן המדינה.
21%	ציינו פגיעה בבריאותם כתוצאה מן השירות הצבאי.

מתבררם בישראל

מן ההתו
הצבאי עולר
הישראלים ו
שכולן מתק
"לעבוד עבו
עם "יחס רצ
בהשגת המכ

השירות ו

למעשה, כבו
מעין טקס ו
כשתהיה בצ.
הפך אפוא מ
לא שירתו ב
הבוגרת, אל
להיות חלק
גבוהה לשר
הצבאי ארוג
ישראל אלא
אלה משמעו

❖ השירו

השירות הצב
משפיע גם ע
של יתר קונפ
יש לה מספר
1. הצורך לו
הישראלי
2. הזדקקות
לאחר גיי
3. האפשרו
ביחד תורמיכ
באתגרים שח
השלכה נו
אחרות היציא
כלל בעלי עו

מן ההתבוננות בטבלה זו ניתן לראות שהיקף ושכיחות ההשפעות החיוביות של השירות הצבאי עולה בהרבה על אלה של ההשפעות השליליות, אבל לענייננו ניתן לראות שרוב החיילים הישראליים חשים שהשירות הצבאי תרם לבגרותם ולחיוזוק כוח האגו שלהם. מדובר בהשפעות שכולן מתקשרות למושג הכללי של חוזק אגו: יכולת נרכשת "להתמודד עם קשיים ושינויים", "לעבוד עבודת צוות", "לעמוד בלחצים", להיות "עצמאי, בוגר ובעל אחריות וביטחון עצמי", עם "יחס רציני לחיים". במילים אחרות, לפחות על פי דיווחם, השירות הצבאי מסייע לצעירים בהשגת המטלה של חיוזוק האינדיווידואלי והבגרות הנפשית.

השירות הצבאי כטקס חניכה לבגרות בישראל

למעשה, כבר מגיל צעיר מאוד משמש השירות הצבאי שלב התפתחותי משמעותי ויש האומרים מעין טקס חניכה לבגרות של המתבגר הישראלי. ניתן לשמוע אמירות מן הסוג: "מה יהיה כשתהיה בצבא", כאילו השירות הצבאי הוא אבן בוחן לטיב חינוכו של הצעיר. השירות הצבאי הפך אפוא מרכיב חשוב בזהות הישראלית, וצעיר או צעירה שלא עברו טקס חניכה זה (למשל לא שירתו בצבא בהצלחה) לעתים קרובות אינם נתפסים כחברים שווי זכויות בחברה הישראלית הבוגרת, אלא כמעין אזרחים סוג ב' (מיזלס, 1993). במצב עניינים זה בו השירות הצבאי הופך להיות חלק כה חשוב בחברה הישראלית נקל להבין מדוע המתבגרים מבטאים מוטיבציה כה גבוהה לשרת בצה"ל ומדוע הנוער הישראלי הוא די קונפורמי בנושא זה. במצב שבו השירות הצבאי ארוג לבלי התר במרקם החיים בארץ אין ברירה לנוער הצעיר הרואה עצמו חלק ממדינת ישראל אלא להשתלב באורח קונפורמי למדי במערך ערכים זה. למרוד נגד ערכים "מקודשים" אלה משמעו כמעט להוציא עצמך מן הכלל או לכפור בעיקר.

❖ השירות הצבאי – השלכות על גיל ההתבגרות ואופיו

השירות הצבאי, יש לו אפוא, השלכות לא רק בעת תקופת השירות עצמה ולאחריה אלא הוא משפיע גם על תקופת ההתבגרות (Benyamini, 1994). אחת ההשלכות המרכזיות היא לכיוון של יתר קונפורמיות ומשפחתיות ומיתון של תגובות מרדניות נגד חברת המבוגרים. השלכה זו יש לה מספר גורמים:

1. הצורך להשתלב בערך ה"מקודש" של השירות הצבאי כדי להשתייך חברתית לחברה הישראלית;
2. הדקקות של הצעיר לתמיכה רגשית, אינסטרומנטלית וכלכלית מצד הוריו עוד שנים רבות לאחר גיל ההתבגרות;
3. האפשרות לתעל התנהגויות של חיפוש סכנה ואתגר למסגרת השירות הצבאי. ביחד תורמים גורמים אלו ליצירת חברת מתבגרים שהיא קונפורמית יחסית ועומדת בהצלחה באתגרים שחברת המבוגרים מציבה בפניה. השלכה נוספת קשורה להכנה שעושים המתבגרים לקראת כניסתם לצבא. במדינות מערביות אחרות היציאה מבית ההורים תלויה יותר ברצון המתבגר והאתגרים העומדים מולו הם, בדרך כלל בעלי עוצמה בינונית. לעומתם, המתבגרים הישראליים עומדים בפני יציאה חדה מבית

ההורים ומחסותם וכן בפני אתגרים וקשיים בעלי עוצמה רבה. ידיעה זו וההכנה הנפשית והפיזית לקראת שינויים אלו סביר להניח שהם תורמים להתפתחות מואצת של המתבגר הישראלי מבחינת בשלות רגשית ובגרות נפשית.

לבסוף, השלכה נוספת של השירות הצבאי על גיל ההתבגרות היא בכיוון של הדגשת ערכים "גבריים" וחיזוק הבדלים סטראוטיפיים בין המינים (ליבליך, 1979; מייזלס, 1993). הצעיר הישראלי אמור הרי להשתלב במסגרת צבאית המדגישה ערכים "גבריים", כמו כוח, חספוס, ישירות (דוגריות) ומרחק רגשי. יתרה מזאת, היחידות הנחשבות יחידות עילית בעלות סטטוס גבוה בשירות הצבאי הן במיוחד יחידות בהן ערכים "גבריים" אלו בולטים במיוחד. סביר להניח, אם כך, שבהשפעה מטרימה של השירות הצבאי על גיל ההתבגרות יהיה דגש רב יותר על ערכים אלו ולא על ערכים "נשיים" כמו חום, קירבה, רוך, רגישות לזולת. יתרה מזאת, קיומו של הפער המשמעותי בין שירות של בנים לבין שירות של בנות, כאשר שירותם של הבנים נחשב ומוערך הרבה יותר תורם לקיבועו של הפער הסטראוטיפי הערכי בין נשים לגברים בחברה הבוגרת ובין נערים ונערות בחברת המתבגרים.

מקורות

- בר-לב, מ. (1988). נוער דתי עמדות ושאיפות כלפי צה"ל וכלפי הגיוס למסגרותיו, נספח ל"מערכות", 313-312, 17-14.
- חי, א. (1992). יחסי מתבגר-הורה, חוסן אישי והסתגלות לצה"ל, עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך למדעי החברה". החוג לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית ירושלים.
- זרעאלי, ד. (1994). על מעמדה של האישה בישראל. בעיות בינלאומיות, 63, עמ' 21-26.
- ישראלאשויילי, מ. (1992). סיבוב חד, הוצאת רמות אוניברסיטת ת"א, ת"א.
- ישראלשויילי, מ. ולוסקי, א. (1988). שאלה של ערכים ושאלה של הזדמנויות. מערכות, 313-312.
- לומרנץ, ג. (1989). הורים לחיילים. הרצאה במסגרת הכינוס המדעי ה-22 של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל. פברואר, חיפה. (החוג לפסיכולוגיה, אוני' ת"א).
- לוסקי, א. (1988). הכנת בני-נוער לקראת גיוס לצבא תכנית הערכה, עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך למדעי הרוח". ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת ת"א.
- ליבליך, ע. (1979). חיילי בדיל על חוף ירושלים, הוצאת שוקן, ת"א.
- ליבליך, ע. (1989). אביב שנות, הוצאת שוקן, ת"א.
- ליבליך, ע. (1990). הכניסה לבגרות במהלך השירות הסדיר בצה"ל, אצל: בנימיני, ק. ועמיתיו (עורכים). עיון ויישום בפסיכולוגיה, הוצאת מגנס.
- מייזלס, ע. (1993). השירות הצבאי כמרכיב מרכזי ב"חוויה הישראלית". סקירה חודשית, 8-9, 19-3.

מייזלס, ע., גל, ר., ופישוף, א. (1989). תפיסות עולם ועמדות של תלמידים בבתי-ספר תיכוניים בנושאי צבא וביטחון. דו"ח מחקר, המכון הישראלי למחקרים צבאיים, זכרון יעקב.

מייזלס, ע., וגל, ר. (1992). נוער משתחרר מצה"ל – הסתגלות חברתית ומקצועית. שלב א' – מחקר הרוחב, דו"ח ביניים. המכון הישראלי למחקרים צבאיים, זכרון יעקב.

ממד"ה (מחלקת מדעי ההתנהגות בצה"ל) (1974, 1975, 1980, 1984) סקר עמדות מלש"בים כלפי השירות בצה"ל. פירוט של חלק מממצאים אלו ניתן למצוא ב:

1. דובר, ש. (1987). המוטיבציה של בני הנוער לקראת גיוס. "במחנה", הוצאת קצין חינוך ראשי, צה"ל, אוגוסט.

2. דובר, ש. (1988). עמדת בני נוער כלפי השירות בצה"ל. נספח ל"מערכות", 312-313, 11-8.

נאמן, ג'. (1992). דפוסי גבריות והשירות הצבאי כפי שמשתקפים בקולנוע הישראלי. הוצג ביום-עיון בנושא: דפוסי גבריות והשירות הצבאי שנערך ע"י אימו"ת בת"א. (החוג לקולנוע, אוניברסיטת ת"א)

סגינר, ר. (1993). אוריינטציה העתיד של מתבגרים, הוצג במסגרת סימפוזיון בנושא "להתבגר בישראל" בכנס איל"ה בחיפה, אפריל.

Benyamini, K. (1994). *Three reflections on adolescence in a besieged society*. Paper presented at the Israeli-German workshop on Patterns of Transition and Identity Formation of Adolescents. Jerusalem, The Hebrew University.

Bloom, A. R. (1993). Women in the defence forces. In M. Safir., & B. Swirski (Eds.), *Calling the equality bluff - Women in Israel* (pp. 128-138). New York: Teachers College Press.

Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162-186.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.

Gal, R. (1986). *A portrait of the Israeli soldier*. New York: Greenwood Press.

Hoffman, J.A. (1984). Psychological separation of late adolescents from their parents. *Journal of Counselling Psychology*, 3, 170-178.

Marcia, J.E. (1980). Identity in Adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* (pp. 159-187). New York: Wiley.

Offer, D., & Offer, J.B. (1975). *From Teenage to Young Manhood: A Psychological Study*. New York: Basic books.

Orlofsky, J.L., Marcia, J.E., & Lesser, I. M. (1973). Ego identity status and the intimacy versus the isolation crisis of young adulthood. *Journal of Personality and Social psychology*, 27, 211-219.

ההכנה הנפשית ומתבגר הישראלי

ל הדגשת ערכים הצעיר (1993, זו כוח, חספוס, בעלות סטטוס זד. סביר להניח, יותר על ערכים קיומו של הפער ש נחשב ומוערך רה הבוגרת ובין

סגרותיו, נספח לקראת התואר עמ' 21-26.

ויות. מערכות, של הסתדרות לקראת התואר ויני, ק. ועמיתיו ז חודשית, 8-9,

Seginer, R. (1988). Adolescents facing the future: Cultural and sociopolitical perspective. *Youth and Society*, 19, 314-333.

Sullivan, K. & Sullivan, A. (1980). Adolescent-parent separation. *Developmental Psychology*, 16, 93-99.

Zirkel, S. & Cantor, N. (1990). Personal construal of life tasks: Those who struggle for independence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 172-185.

"התפתחו

ns, 1909)

"מקצועית"

השימוש ב

מורכבת ה

ה"קרייו

החינוכיות

חיים אחרי

משקף רצף

העובד עם

לפי הגו

להבהירם ו

פעמי, ואיל

אחת גורלי

הפרה-מקצ

er, 1992)

גומלין בין

אחרים, כמ

במקצוע סו

של העבודו

קריירה" הי

מקרה. על

מהיבטיו ה

בפרט, בעיי

בפרק ז

הדגשת המ

שינויי גורו

ו'אקספלור-

ויובילו לבו